

Koppándi Botond Péter

Kiútkeresés az unitárius homiletikában Trianon után¹

Meggyőződéssel valljuk, hogy homiletikai irodalmunk tanulmányozása abban segít, hogy általa egyrészt jobban megérthessük, milyen alapokon áll saját felekezeti prédikálásunk, illetve hogy nagynevű vagy szürke eminenciás eleink munkásságának megismerése szüntelen önvizsgálatra késztesse: mi magunk hol állunk, hogyan tudnánk nyomdokaikba lépve gazdagítani a ránk hagyományozott örökséget?

A 19. század végi – 20. század eleji homiletikai irodalom feltérképezése után² most az első és a második világhégés közötti korszak homiletikai kiadványaiból válogatunk, bemutatva néhány, az elméleti és a gyakorlati homiletika tárgyköréből származó alkotást. Ezek között van a lekipásztorok számára készült szakkönyv, illetve a lelkészek által írt prédikációkat tartalmazó kiadvány is. Inkább deskriptív, leíró jelleggel tárgyaljuk az ebben a korszakban megjelenő műveket, keresve bennük a korra leginkább jellemző sajátosságokat, rámutatva arra, hogy a tárgyalt korszak alkotásaiban mi lehetett inspiráló az akkori hallgató, olvasó számára, illetve hogy mi lehet ösztönző a mai olvasó számára?

Az első világháború utáni időszak úgy ivódott bele tudatunkba, mint a trianoni trauma utáni korszak. A világháború utáni trianoni döntés a nemzeti gyászt és letargiát eredményezte Erdélyben. A nagy álmok romjain mindent újjá kellett építeni: házat, hazát, országot, egyházat. A keresések időszaka volt ez, amikor az egyház próbálta újra megtalálni identitását. Könyvekre, útmutatásokra volt

---

¹ A tanulmányt dr. Adorjáni Zoltán professzor úrnak, egykori évfolyamfelelős tanáromnak, mostani – kimondani is megtisztelő! – tanártársamnak ajánlom, akinek emberi kvalitásait, munkaetikáját, keresztényi életvitelét és szerénységét 14 esztendeje immár „szobaszomszédjaként” is naponként láthatom, és magam elé követendő példaként állítom. Isten áldja meg őt 65. születésnapján!

² Vö. Koppándi Botond Péter: Az unitárius homiletika irodalma 1861–1918 között. In: *Studia Doctorum Theologiae Protestantis* 6 (2015), 99–119.

szükség, a vallást, a hitet megélni tanító kiadványokra, és természetesen lánglelkű szónokokra vagy csendesen, de kitartóan munkálkodó lelkipásztorokra, akik prófétai lelkülettel gyakorolták hivatásukat.

A szakmai jellegű kiadványoknak és a prédikációs köteteknek is megvolt a maguk szerepük: egyrészt útmutatást adtak a szellemi táplálék után sóvárgó lelkipásztoroknak, másrészt a jól megírt és elmondott prédikációk tartották a lelket az emberekben úgy, hogy az újjászületés reménységét éltették. A kor hangulatát és az emberek lelkiállapotát megrendítően adja vissza az Unitárius Közlöny 1921. januári számában megjelent *Újévi könyörgés* című imádság, ami Borbély István egyház- és irodalomtörténészünk tollából született, s amely a 130. zsoltár De profundis-ára „*A mélységből kiáltok hozzád, Uram! Uram, halld meg szavam, fűled legyen figyelmes könyörgő szavamra*” – íródott:

„Ne új embert, a régit add vissza, óh Uram! Nem kell több újság! Hét év óta csupa meglepetés életünk. A világháború, a forradalom, az új államalakulások, a devalváció, a vagyonek Kobzása mind csupa újság, csupa meglepetés. Hittünk eszményekben, a felebaráti szeretetben, a munka szentségében, az imádságban [...] s láttuk, hogy saját testvéreink lettek ellenségeinkké; megértük, hogy tízezrek nyomorognak munkálatlanul anélkül, hogy e dolgos kezekre bárki igényt formálna; imádkoztunk is, hajh, sokat imádkoztunk, de imánkat az egek be nem fogadták. Hét év óta új útra tévedt életünk szekere. Döcögünk; lépten-nyomon elakadunk; utunk töretlen; eső, vihar verdes; olykor sárba, olykor hóba süllyedünk. Elég volt már, Uram, az új utakon való tévelygésből! Vezess vissza a régi útra! Ott ismertük az állomásokat, a kerékvágást; tudtuk, hol kell megpihenni; ismertük az iható s a rossz vízű forrásokat. Ott emberek tudtunk lenni, kik mennek; nem bar-mok, kiket hajtanak. Ott Te voltál a mi Urunk Istenünk; tudtuk zsoltárod, megtartottuk vasárnapodat. Most? Nem ismerjük azt az Urat, akinek kedve telik e földi nyomorban. Zsoltárt sem tudunk neki énekelni. S a vasárnap? – Óh, Uram, ne több vasárnapot – dolognapokat adj nekünk!”³

Ezeknek a „dolognapoknak” a lenyomatait próbáljuk tehát a következőkben megvizsgálni, azt keresve, hogy vajon mi módon keresték eleink a kiutat, a megoldást, a talpra állás lehetőségeit? Ehhez 6 kiadványt vizsgáltunk meg, 3 elméleti

---

³ Vö. Borbély István: *Újévi könyörgés*. In: *Unitárius Közlöny* 1921/1, 1.

homiletikát, illetve 3, prédikációkat tartalmazó könyvet megjelenésük szerinti sorrendben:

Ürmösi József: *Igehirdetésünk kívánalmai.*

Homilétikai tanulmány – 1921

Az első világháború utáni első kiadvány, amit vizsgálunk, 74 oldalas, és igen jelentős az unitárius homiletika történetében, ugyanis ez az első nyomtatásban megjelent könyvünk, amely a homiletika elméleti megalapozásával foglalkozik.⁴ Ürmösi József (1879–1953) homoródszentpáli lelkész volt, a szövetkezeti mozgalom egyik kiváló szervezője, aki a gyakorlati teológia területén is jelentőset alkotott. 1921-ben érkezettnek látta az időt, hogy a homiletikai útkeresésben megfogalmazzon az unitárius lelkészek számára néhány eligazító útmutatást, ami segíthet a lelkipásztori munka minőségibbé tételében. A Homilétikai tanulmány egyértelműen ezt a célt szolgálja.

Könyvét négy fejezetre osztja: Az első részben számba veszi *Az igehirdetés hiányait* úgy, hogy megvizsgálja, milyen alapokon áll a prédikálás az evangélikus, illetve a református egyházakban és végül az unitárius egyházban. Előbb Ravasz László homiletikai útmutatásait ismerteti, majd az evangélikus Nagy Lajosét. Az unitáriusok számára is hasznos tanításokat kiemeli, de helyenként vitába is száll velük. A prédikálás hiányosságai után megfogalmazza *Az igehirdetés kívánalmait*. Tulajdonképpen ezért írta a könyvét. Rendkívüli időszerűsége miatt érdemes idézni néhány gondolatát:

„Legfőbb kívánalom: Jézus és evangéliumának a hirdetése. Minket, unitáriusokat (...) az a mulasztás terhel, hogy [...] az ember Jézust nem tudtuk igehirdetésünk által híveink, hallgatóságunk lelkébe átültetni, bemélyíteni. [...] Mert hasonlóak vagyunk mi is, csak valamennyire más változatban, a református igehirdetők gyakorlati eljárásához, kikről Ravasz László azt írja: »Nincs evangéliumi protestáns prédikátor, aki beismerné, hogy ő nem a Krisztust prédikálja, s mégis

---

⁴ Ürmösi József: *Igehirdetésünk kívánalmai. Homilétikai tanulmány*. Könyvnyomda Részvénytársaság, Székelyudvarhely 1921.

igazság, hogy a magyar református beszédek legnagyobb része nem prédikálja a Krisztust, legfennebb ha egy-két elkopott üres szólammal prédikál róla.«⁵

Ebben a fejezetben Ürmösi nagynevű unitárius elődökre is hivatkozik, mint Kriza János és Aranyosrákosi Székely Sándor, Ferencz József püspökök, Csifó Salamon teológiai tanár, Koronka Antal esperes, Mózes András kolozsvári lelkész stb., akiknek egy-egy írásából vagy prédikációjából idézve megszólaltat néhány, a prédikálással kapcsolatos korszerű és időszerű intelmet.

A következő fejezet a *Jézus mint igehirdető* címet viseli, és különböző „homiletikai írók Jézusról mint igehirdetőről, vallástanítóról, prédikátorról” szülő felfogását ismerteti benne. Ezután *A népszerű igehirdetés* című fejezetben írja le részletesen, hogy miként is képzei el a korszerű és hatékony prédikálást. Érdeklőség, hogy a „népszerű” kifejezést nem a mai értelemben használja, azaz nem azt akarja megmutatni, hogy milyen a közkedvelt, úgynevezett populáris prédikálás. Inkább a „népszerű” kifejezés illene rá jobban, ugyanis értelmezése szerint „a prédikációt népszerűvé a nép lelki világának, életmódjának, gondolkodásának megfigyelése és megismerése teszi. A népszerű beszédíró olyan fogalom- és tárgykörből kell hogy merítse beszédét, melyet az egész nép ismer. Ebből az ismeretből emelje aztán a nép lelkét, gondolatvilágát mind fennebb-fennebb az örökkévalóságok titkai felé.”⁶ Hozzáteszi: „ezt csak azok fogják tudni sikerrel megtenni, akik a homiletikai szabályok ismerete mellett sok jó beszédet írtak, ismernek és tanulnak; e mellett pedig az evangéliumokat nemcsak alapige-keresés végett tanulmányozták, hanem abba magukat beleélték; az életben pedig nyitott szemmel és füllel, szerető szívvel és érező lélekkel jártak a népeik között.”⁷

Ürmösi azt vallja, hogy az ilyen, „népből fakadó” és a néphez szóló prédikáláshoz útmutatás számunkra a Jézus prédikálása. A prédikációt a hallgatók értelméhez kell szabni, stílusa legyen „könnyen folyó”, legyen érthető, tiszta, rövid és jól hangzó. Azt írja: „Tartalmára nézve népszerű a prédikáció, ha annak tárgya közérdekű, s a hallgatók szellemi műveltségéhez és ismereteihez szabott, könnyen felfogható és megérthető.”⁸ A Biblia nyelvét kell használni, vigyázni kell, hogy azt

---

⁵ Ürmösi József: i. m. 16. Vö. Ravasz László: *Ez ama Jézus. Egyházi beszédek, elmélkedések.* Stein János M. Kir. Egyetemi Könyvkereskedése, Kolozsvár 1910.

⁶ Ürmösi József: i. m. 37.

⁷ Ürmösi József: i. m. 37.

⁸ Ürmösi József: i. m. 41.

mindenki megértse. A „*túlságosan keresett népszerűség örve alatt*” a két túlzás, amitől óvakodni kell – mondja –, az a provincializmus, illetve a póriasság. Megállapítja, hogy „*az unitárius egyházi beszédiradalmunkban nagy hiány és szegénység van népszerű beszédekben. Nem az teszi ezt, hogy ne volnának irodalmi mértéket megütő prédikációink, van elég szép számban, de aránylag kevés van a népszerűség kívánalmainak megfelelő!*”⁹ Önkritikusan mondja, hogy ennek oka az, hogy „*homiletikai téren a beszédírásnál egyebet nemigen tettünk.*” Szívbe markoló azt olvasni, hogy „*ezt az eljárást azzal, ha meg lehet magyarázni és kimenteni [...] hogy a mi teológiánkon a gyakorlati tanszék fontosságát nem sikerült annyira elismertetni, hogy annak betöltetésére egyhamar remény lehessen.*”¹⁰ Ehhez keserűen teszi hozzá: „*pedig amennyit a magyar homiletikai irodalom mint szaktárgy fejlődött, az mind a gyakorlati tanszék professzorainak köszönhető. Ha talán nálunk ez hiányzott, illetve tárgyait felosztással tanították és tanítják, akkor érthető e téren való hátramaradottságunk és hiányosságuk.*”¹¹

Ürmösi fölveti azt a kérdést, hogy ha a prédikátorok a „*népszerűségi irányt*” követik, akkor vajon nem szorul-e háttérbe a tudományosság, illetve a retorika megannyi szabálya? – A választ ő maga adja meg:

„Alapos és magát folyton képző tudományosság s a szónoklati szabályok alapos ismerete nélkül nehezen lehet valaki népszerűvé. A tudományosság elvitázhatatlan járuléka a papi állásnak. [...] A tudományosság alatt itt nem az elvont, száraz elmélkedéseket kell hogy értsük, ezt sokan a professzori katedrákra utalják, de bebizonyosodott, hogy oda sem valók; hanem értenünk kell azt a tudományosságot, mely az emberi élet nemes rendeltetésében gyökerezik, ebből növekedik istenes életté a Krisztus példaadó élete, tettei, tanításai megismerése és követése által. Ez a tudományosság nem zárkozhatik el a való élettől, mint ahogy maga Krisztus sem zárkozott el. Az ilyen élettől kapcsolatban lévő tudományosság visz és vezet minket beszédtemákra, melyekre, ha rávetítjük az evangélium életadó világosságát, megízésítjük a bibliai zamattal, nem lesz a templom »szabad lyceum«, hanem Istennek háza és a mennyország kapuja.”¹²

---

⁹ Ürmösi József: i. m. 45.

¹⁰ Ürmösi József: i. m. 46.

¹¹ Ürmösi József: i. m. 46.

¹² Ürmösi József: i. m. 66.

Ürmösi beszél az igehirdetés „gyakorlati kívánalmairól” is, úgymint a készülés folyamatáról, a prédikációk időtartamáról, a beszédek elmondásáról stb., de érinti a plágium kérdését is. Gyakran idézi Ravasz Lászlót, Prohászka Ottokárt, Kriza Jánost, Ferencz Józsefet, sőt még Dwight Lyman Moodyt is. Ürmösi stílusa világos, mondanivalója követhető. Zárószavait ma is megfontolhatjuk: „*Vigyázzunk és figyeljünk mindig igehirdetésünknel Jézus eme szavaira: »Szívnek teljességéből szól a száj. A jó ember az ő szívének jó kincseiből hoz elő jókat. A te beszédedből ismertetel igaznak.«* – Mt 12,34.35.37. *Forogjon szüntelen elménkben Luther vallomása: Igen nehéz Isten igéjét hirdetni!*”¹³

Minden bizonnyal, e nehézséget a könyv elméleti és gyakorlati útmutatásai némileg enyhítették. Meggyőződéssel állítjuk, hogy a szakmai eligazításra vágyók megtalálták benne a kellő ismeretanyagot, de az inspirációt is ahhoz, hogy munkájukat minőségibb módon végezhessek! Gondolatai, tanításai ma is megfontolandók.

Bölony Vilmos: *Prófétáljatok. Egyházi beszédek* – 1925

Időrendben a második kiadvány Bölony Vilmos (1878–1942) székelyudvarhelyi unitárius lelkész 15 beszédből álló gyűjteményes kötete.¹⁴ A könyv elején az *Ajánlás* sokat sejtető: „*Felejthetetlen nőm, Bölony Vilmosné, elhunyt fiam, ifj. Bölony Vilmos drága emlékének.*” Sejtjük, hogy a nagy tragédiákat megért szerző beszédei felfokozott érzelmekről árulkodnak. A bevezetőben, mintegy önmaga biztatására, Arany Jánost idézi: „*Ha későn, ha csonkán, ha senkinek – írjad.*” Ezek után William Shakespeare, Michelangelo Buonarroti, Johann Wolfgang von Goethe és Paul Verlaine sorait idézi, a szövegek mérhetetlenül nagy lelki fájdalomról árulkodnak. A prédikációk átölelik a teljes naptári évet, ünnepi, illetve általános, évközi vasárnapra szóló beszédek is közölt. A címek is sokatmondóak: *A jövő, mely nem tud megszületni, Kezdj új életet, Minden múltónak múlhatatlanja* stb. Érezhetjük, hogy a megpróbáltatások után levő ember és nemzet (ön)biztatására készültek.

A kiadvány címadó prédikációja a *Prófétáljatok!* Minden bizonnyal ez a beszéd foglalja össze leginkább a Bölony által megszólaltatni kívánt érzéseket és

---

¹³ Ürmösi József: i. m. 74.

¹⁴ Bölony Vilmos: *Prófétáljatok. Egyházi beszédek*. Globus Könyvnyomda, Székelyudvarhely 1925.

gondolatokat. Textusa az 1Kor 14,5: „*Inkább akarom, hogy prófétálatok!*” Azzal indít, hogy szeretné népét a próféták iskolájába beírni azért, hogy a világ „*megteljék a szellem megörvendeztetőivel*”. Prófétákra van szükség, akik bátorítják a csüggedőket, mert igen nagy tragédia történt! „*Népünknek tegnap még volt menedéke, jövője, imája, célja, ma mindene odaveszett. Egészen újból kell építenie mindazt, amit a szerencsétlenség meghagyott. De hogyan restaurálja maga magát, ha lelerom, ha maga sem tudja, mit kívánjon, higgyen, tegyen, megszállotta a kétség, bátoratlanság, csüggedés?!¹⁵* Azt mondja, hogy „*az új Európa képe a nagy összeomlás után olyan, mint egy földindulás dúlta földrésze. Eltűnt onnan az öröm, a megnyugvás mosolya. S az eltűnt mosoly helyén nincs egyéb, mint fogcsikorgató gyűlölet, harag és utálat. [...] A gazdasági krízis szellemi krízist, a szellemi krízis erkölcsi krízist vont maga után.*”¹⁶ Ezek után némi meglepetésre, „*a világ legfilozofikusabb népét*”, a németet állítja elének példaként, mint akik meghallották már a „*prófétálatok!*” felhívást, és cselekedtek! Nekünk is ezt kell tennünk – mondta.

„Meg kell mutatni újra, hogy Isten az elnyomás után is a »népek Istene«, meg kell hódítani az embert az teremő céljainak, el kell változtatni az új szellem napfényében, el kell hitetni a világgal ismét, hogyha egy az Isten, egy az emberiség is, pacifikálni kell az embert, meg kell szerkeszteni a szociális hit új hiszekegyét, meg kell keresni az Élettel, »a romlás és megújulás körforgásával« az összeköttetést, le kell szállani a valóság éltetőbb mélységeibe, át kell hidalni a gyűlölet szakadékait, be kell hegeszteni [sic!] a sebeket, melyeket az Élet az önpusztításban kapott! Mindezekhez a prófétaság szellemét, munkáját, lelkét, erejét, akaratát látom csupán hozzávaló eszközzül.”¹⁷

Ezek után így teszi fel a kérdést: „*Voltunk-e már prófétái az új idők lelkének?*”, és válaszol: ha nem, akkor itt az ideje a prófétálásnak! „*Unitárius testvérei*”-nek azt mondja, hogy „*Íme, hogy oktató a próféták iskolája, íme, hogy szól látásával nekünk: el a nagy eszmék megélésébe, a nagy akarások szent lelkének tüzeivel!* [...] *A mi Krisztusunk, a próféták prófétája is ezt várja, [...] ezt mondja: akarom, hogy éljete, de még inkább akarom, hogy prófétálatok!*»

---

¹⁵ Bölöny Vilmos: i. m. 35.

¹⁶ Bölöny Vilmos: i. m. 36.

¹⁷ Bölöny Vilmos: i. m. 37.

A beszéd tehát egyértelműen a Trianon utáni bénultságot próbálja feloldani. Megrázó, hogy a családját és a hazáját elvesztő lelkének még ennyi ereje és hite van bátorítani híveit és nemzettársait! Az önpusztítás helyett az „élni kell, és lehet” útját ajánlja, a profetikus szellemiség megértését és megélését. A súlyos szavakat költői nyelvezettel elegyíti, hitet sugall, cselekvésre készítet. Megmutatja, hogy a nagy sorscsapás után élni kell, dolgozni kell.

Ürmösi József: *Gyakorlati prédikációtan* – 1928

Időrendben a harmadik, Ürmösi József második bemutatandó műve szintén a homiletika elméletével foglalkozik.¹⁸ A borítóján alcímként az szerepel, hogy a mű „*D. Martin Schian: Praktische Predigtlehre című munkája alapján*” készült.¹⁹ Ürmösi meg is indokolja, hogy azért dolgozta át Schian művét, mert „*a német protestáns gyakorlati teológiai irodalom e kiváló jeles írója*”-nak munkája „*modern és igazi szabadelvű felfogásban*” íródott, és reméli, hogy „*az a modern és igazi szabadelvű felfogás, mely Schian professzor munkáiban s különösen ebben is megnyilvánul, nemcsak hasznára és előremenetelére fog szolgálni ez irányban szegény egyházi irodalmunknak, hanem a német szabadelvű teológiai irány e jeles terméke élvezetes és iránymutató lesz ezzel a tárggyal foglalkozni szeretők számára.*”²⁰ Tisztázza a címválasztást is:

„Eddig a theol. akadémiákon »egyházi szónoklattan« adtak elő és »szónoklati gyakorlatokat« tartottak, holott abban a szónoklattanban tulajdonképpen a prédikáció írásáról, szerkesztéséről stb. volt és van szó.” Schian nyomán ő is azt vallja, hogy bár elmúlt az az idő, amikor a homiletika és a retorika egyet jelentett, ugyanakkor kapcsolat is van közöttük, merthogy „a prédikáció beszéd, a prédikátor szónok. Aki ezt nem akarja elismeri, épen [sic!] olyan oktalanul cselekszik, mint az a tanító, aki vallást tanít, és a vallástani módszert nem veszi figyelembe. A prédikáció a szónoki beszédnek egy faja.”²¹

A 27 oldalas írás öt fejezetből áll: egy rövid bevezetés után a szerző foglalkozik a prédikáció alapfeltételeivel, a prédikáció feladatával, a prédikátor

---

¹⁸ Ürmösi József: *Gyakorlati prédikációtan*. Globus Könyvnyomda, Székelyudvarhely 1928.

¹⁹ Vö. Schian, Martin: *Praktische Predigtlehre*. Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen 1911.

²⁰ Ürmösi József: i. m. 1.

²¹ Ürmösi József: i. m. 1.

szerepével, valamint a prédikáció hallgatóságának a prédikációhoz való viszonyulásával. Mindenekelőtt keserűen állapítja meg, hogy a prédikáció feladata az 1920-as években már látszólag nem olyan jelentős, mint a régebbi korokban volt, amikor a prédikáció volt a nép egyetlen szellemi tápláléka. Joggal merül fel a kérdés némelyekben, hogy érdemes-e egyáltalán prédikálni? – A kérdés költői, mert ő maga felel is erre: „*Feladatunk fontos! Már csak abból a szempontból is, hogy egyik hivatali kötelességünket minden esetben teljesítsük olyan jól, amilyen jól csak lehet! [...] És mégis nem csupán ezért! Nekünk ma is abban a meggyőződésben kell élnünk, hinnünk kell abban, hogy a jól szerkesztett, alkalmas prédikáció eljut ma is a nép lelkéhez, s megvan a megfelelő hatása.*”²²

A prédikáció tartalmával kapcsolatban azt mondja, hogy csakis az evangéliumot kell hirdetni! „*Minden prédikátor tartsa magát szigorúan ahhoz, ami számára az evangélium vallásos jellegéhez tartozik.*”²³ Hozzáteszi: „*Az evangéliumot alkalmazzuk a gyülekezetünkre, hogy hasson.*”²⁴ Ahhoz, hogy időszerű prédikációkat mondjunk, szüntelenül vizsgálnunk kell a gyülekezetünket, illetve „*a gyülekezethez alkalmazkodva kell hogy prédikáljunk*”. Azzal folytatja, hogy „*nekünk az evangélium tartalmát ki kell hogy fejtsük, előfeltételeit, következményeit feltárjuk. Az emberiség nagy történelme, melyet Isten a názáreti Jézus által soha el nem múló írásban az emberiség évkönyvében megíratott, elsősorban az evangéliumhoz tartozik [...]. Az evangélium prédikálása azt jelenti számunkra: hogy az evangéliumot minden oldalról megvizsgáljuk; minden szívbe átvigyük, minden életviszonylatba bevilágítsunk, minden időkor előtt világgossá, érthetővé tegyük, és hatását a mindennapi életben felhasználjuk.*”²⁵ A prédikációt így határozza meg: „*Mi tehát a prédikáció? Az evangélium hirdetése meghatározott gyülekezetnek meghatározott időben, a megkívánt módon. Azaz az evangéliumot különleges helyzetben hatásba kell hozni!*”²⁶

A prédikátorról Ürmösi azt vallja, hogy elsősorban „*keresztény személyiségnek*” kell lennie. Személyiség úgy leszel – mondja –, ha önerőből „*[...] tehetségedet kiképezed és felhasználod; hivatásod teljesítését keresed; erődöt szorgalmas alkotásokra fordítod; a helyes ismerethez szívósan ragaszkodol; alapelveid helyességét és*

---

²² Ürmösi József: i. m. 2.

²³ Ürmösi József: i. m. 5.

²⁴ Ürmösi József: i. m. 7.

²⁵ Ürmösi József: i. m. 8.

²⁶ Ürmösi József: i. m. 10.

pontosságát megvizsgálva, ezeket minden ellenvetéssel szemben követed; minden félszogséget és opportunizmust elhárítasz, hogy jellemed szilárd és félszogség nélküli maradjon.” De „keresztény személyiséggé” akkor válsz, ha a felsoroltakat keresztényi módon valósítod meg, azaz „*ha életed Istennel halad*”. Hozzáteszi, hogy „*a prédikátor kétségkívül teológus kell hogy legyen*”, de figyelmeztet, hogy a szószéken nem teológiai ítéleteket kell hangoztatni! Szükséges, hogy a prédikátor alapos teológiai tudást szerezzen, de szerinte a vele szemben támasztott fő követelmény az, hogy „*predikátor prédikáljon vallást, ne teológiát; mint teológus is a helyes, kritikai irányt tartsa élesen szem előtt, s akkor egyenesen csodálatos, hogy prédikációja milyen pozitív hatással lesz minden hallgatójára*”.²⁷ Ebben a kérdésben még veszélyes vizekre is evez, amikor azt a kérdést teszi fel, hogy „*az a teológus is lehet-e prédikátor, aki a hagyományos egyházi tanok némelyikével kritikailag ellentétben áll?*” A jó válasz szerinte erre az, hogy „*éppen az ilyen teológus lehet. Ki a védelmi állásból! Mert éppen az ilyen teheti meg, amit mások nem tudnak megtenni!*”²⁸

Ezután egy meglehetősen drámai hangú bekezdésben fogalmazza meg, hogy mi a teológus lelkész feladata:

„A modern teológusra hatalmas feladat vár a szószéken. Náluk nélkül ezer meg ezeren hátat fordítanak a prédikációnak, az egyháznak; náluk nélkül az egyház és a hívek bizonyos hányada közt áthidalhatatlan szakadék keletkezne. Az ő modern felfogása az evangéliumról, az a mód, amellyel a régi gondolatformákat alakítja, saját életéből és érzéséből újjá szült gondolatokat vetít ki korunk emberei számára, mindezek a szószéken nélkülözhetetlenek. Prédikátor, légy teológus! És úgy vezessen Isten téged, hogy kritikailag képzett teológus légy! Nem fogsz rossz prédikátor lenni, sőt a te korod számára te leszel az igazi prédikátor!”²⁹

Ürmösi nagyon gyakorlatias tanácsokkal is szolgál a lekipásztorok számára: azt mondja, hogy aki prédikálni akar, azaz az emberekre akar hatni, annak ismernie kell az embereket! A lelkésznek ki kell menni az irodájából „*az életbe*”, az emberek közé! Tanulmányoznia kell a gyülekezetet, figyelje meg, milyen az emberek jelleme! Emellett tanulmányozza a nagy írókat és költőket, akik rendkívül jó

---

²⁷ Ürmösi József: i. m. 15–16.

²⁸ Ürmösi József: i. m. 16.

²⁹ Ürmösi József: i. m. 17.

emberismerők voltak, olvassa a hírlapokat, hogy tudjon a világ történéseiről! De mindez nem elég! A jó lelkésznek tekintettel kell lennie az emberek vallásos érzéseire is, és „*ehhez a lelkigondozói hivatás nélkülözhetetlen eszköz!*”³⁰

A következő fejezet a prédikáció hallgatóságával, azaz a gyülekezetek összetételével, a gyülekezeti tagok lélektanával, illetve (oda)hallgatási képességével foglalkozik. Szerinte a lelkésznek szüksége van a „*gyakorlati lélektan*” ismereteire ahhoz, hogy a rendkívül sokféle irányultságú hallgatói mindegyikéhez tudjon szólni. Szomorúan írja, hogy míg a régebbi nemzedék életének minden eseményében az isteni gondviselést látta, a „*mai kor*” embere inkább a „*fejlődés elméletét*”. keresi. „*Régebb az emberek azonnal Isten után tudakozódtak, ma: az események alap-oka után. A mi nemzedékünkötől Isten sokkal messzebb költözött, mint a reformáció idejebeli nemzedéktől.*”³¹ Úgy véli, hogy Niebergall felfogását követve kell a lelkésznek szüntelenül azt kutatnia, hogy vajon mi mozgatja a kor emberét, mi „*hozza indulatba*”, illetve „*mi nyugtalanítja, és mivel nyugtatható meg?*”³² Szerinte lélektani megfontolásból az segít, hogy

„[...] hivatkozunk az ember jóra való készségére; a kegyesség, erkölcsösség szunnyadó erőinek felébresztése által állítsuk oda Jézus Krisztust, mint az Istenhez való vágyódás és tökéletesség mintaképét; az isteni ítélet igazságos, de irgalmas hirdetésével oszlassuk el, illetve enyhítsük a büntetés félelmét, s inkább reménységet ébresszünk. Az örökös aggodalom helyett az Istennel való benső közösségből a keresztyeni kötelességeknek apostoli örömmel való teljesítése származzék. (S végül), a figyelmet, a bizodalmat a magasságok felé kell hogy irányítsuk: »Semmi sem választhat el az Isten szerelmétől, mely van a mi Urunk Jézus Krisztusban.« Az isteni nevelést kell hogy hangoztassuk, és azt úgy érjük el, ha az örökkévalóság hitét hatékonyra tudjuk tenni.”³³

Összegzésként azt mondhatjuk, hogy Ürmösi József kis könyve hasznos olvasmány, ma is megszívlelendő gondolatokkal. A német homiletika jeles képviselőjének, Martin Schiannak a művét értő módon dolgozta át, igyekezett tőle átvenni olyan egyetemes gondolatokat, amelyeket jó szívvel lehetett alkalmazni az unitárius teológiában is.

---

³⁰ Ürmösi József: i. m. 22.

³¹ Ürmösi József: i. m. 23–24.

³² Ürmösi József: i. m. 25.

³³ Ürmösi József: i. m. 25.

Ürmösi József: *A gyakorlati teológia főbb irányelvei* – 1929

E korszak nagyon fontos munkája a 134 oldalas összefoglaló, amelyben a gyakorlati teológia egészét és benne természetesen a homiletikát tárgyalja.³⁴ Megjegyzi, hogy a használt forrásmunkák Friedrich Niebergall: *Praktische Theologie*, Tübingen, 1918–1919, Martin Schian: *Grundriss der Praktischen Theologie*, II. kiad., 1928, Martin Schian: *Praktische Predigtlehre*, 1923.

Az *Előszó*ban ezt írja: „*A magyar protestáns teológiai irodalomban a gyakorlati teológiáról, mint egységes tudományról, összefoglaló munka nincs. [...] a szaktudomány ezen vázlatos ismertetésével is hasznos szolgálatot teszek az általános, de különösen unitárius teológiai irodalmunknak, hol ezen szaktárgy területe a megállapítás szerint »terra incognita«.* Hátha ez új terület felfedezésével a művelés is megindulna.”³⁵

A könyv *Bevezetőjében* tárgyalja a gyakorlati teológia jelentőségét és feladatát, ezután történeti áttekintést ad, majd részletesen vizsgálja az istentiszteletet. Az I. fejezet az *Istentisztelet* címet viseli, és benne két alfejezetben beszél a kultuszról, illetve részletesen taglalja a prédikáció mibenlétét. A harmadik alfejezet a liturgiával, azaz az istentisztelet alkotóelemeivel és a különböző szertartások leírásával foglalkozik. A II. fejezet a vallástanítással foglalkozik, benne a vallásos nevelés céljával, illetve a vallástanításban használandó anyag bemutatásával. A III. fejezet a lelkigondozás és a gyülekezeti munka kérdéskörét taglalja – beszél annak történetéről, az egyének lelkigondozásáról, tárgyalja a különleges eseteket is, illetve a gyülekezeti lelkigondozás lehetőségeit. A gyülekezetépítésről is szó esik, amikor a belmisszió és a szociális kérdések rendezésének fontosságára figyelmeztet.

A mű rendkívül tanulságos, ma is találunk benne időszerű gondolatokat! Érdemes bővebben is foglalkozni vele: Azt írja, hogy a lelkészeknek megfelelően elő kell készülni fő feladatuk – Isten országának tiszta evangéliumi alapokon való felépítésére, és ez az előkészület elsősorban „*tudományos megalapozottságot*” kíván. Szerinte

„[...] az igazi lelkészt a szív és kedély, az arravalóság és rátermettség teszi, és az a befolyás, melyet hivatali működése idején saját élettapasztalatai reá gyakorolnak.

---

³⁴ Ürmösi József: *A gyakorlati teológia főbb irányelvei*. Globus Könyvnyomda, Székelyudvarhely 1929.

³⁵ Ürmösi József: i. m. 3.

De ezek mellett sem nélkülözhető a tudományos fejlődés. Bármekkora képességet és biztos gyakorlottságot ér el egy pap a gyakorlati életben; bármennyire meg tud felelni az élet által megkívánt kötelességeknek, ha nem akar kimerülni és meddővé válni, csak vissza kell hogy térjen a tudomány forrásaihoz, amelyből újból és újból merítve tud csak megfelelni szép és nemes hivatásának.”³⁶

Ürmösi foglalkozik a gyakorlati teológiának mint tudománynak a történeti fejlődésével is. Friedrich Schleiermachert méltatja, aki kimondta, hogy „*minden teológia gyakorlati*”, hiszen a többi tudománytól átvett anyagot alkalmazza tanításában. „Nitzsch K.”-t idézi, aki szerinte „*megadta e tudományszak önállóságát azáltal, hogy kimondotta: »a gyakorlati teológia feladata az egyház élettevékenységének előadása«*”.³⁷ Továbbá Niebergall nyomán azt vallja, hogy ha a rendszeres teológia azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy „*Mi a kereszténység?*”, akkor a gyakorlati teológiának az a fő kérdése, hogy „*Mi az egyház tennivalója?*”³⁸

A számunkra talán legizgalmasabb részben Ürmösi az istentiszteletről ír. Homilétikának, Keryktikának, Halieutikának, prédikációtannak nevezi a gyakorlati teológia eme, ma homilétikának nevezett tudományágát. A prédikátorságot művészetnek gondolja, a prédikáció tartalmaként az evangéliumot jelöli meg.³⁹ A prédikáció történetének tanulmányozását ajánlja a lelkészek figyelmébe, Friedrich Schleiermachert, Nicolaus Ludwig Zinzendorfot, Johann Joachim Spaldingot, de Órigenészt és Augustinust is kötelező olvasmánnyá tenné. Ezenkívül felsorol néhány kevésbé ismert nevet is, mint Bernhard Dörries, Cristian Geyer, Friedrich Rittelmeyer, Karl Hesselbacher, Ernst Dryander, Ludwig Ihmels vagy Gustav Benz. Ennek ellenére arra figyelmeztet, hogy „*a prédikáció történetének tanulmányozásánál általában az a legfontosabb, hogy azon út megtalálására segítsen, mely a mai idők és a múlt idők közti különbséget mutatja*”, illetve gyakorlati tanácsa az, hogy aki prédikátor akar lenni, annak „*valódi személyiséggé*” kell képeznie magát.⁴⁰

Ürmösi taglalja a prédikációk különböző típusait is: eszerint a prédikációnak az alábbi fajait különbözteti meg: tanprédikációk, apologetikus, hitvédelmi,

---

³⁶ Ürmösi József: *Gyakorlati teológia*, 6.

³⁷ Ürmösi József: i. m., 7. Itt Karl Immanuel Nitzsch német gyakorlati teológus művéből, a *Praktische Theologie*-ből idéz. Vö. Nitzsch, Karl Immanuel: *Praktische Theologie*. Marcus, Bonn 1867.

³⁸ Ürmösi József: i. m. 10.

³⁹ Ürmösi József: i. m. 21.

⁴⁰ Ürmösi József: *Gyakorlati teológia*, 37.

történeti jellegű, erkölcsi, illetve – és ez egészen egyedi! – városi és falusi prédikációk. Ez utóbbi kapcsán némileg vitába száll Niebargall-lal, mondván, hogy „*a prédikáció alapelveire vonatkozóan, a két beszédet illetőleg, általánosságban semmi különbség sincs, csak legfennebb a körülmények szerinti alkalmazásban*”.⁴¹

Hosszan értekezik a megfelelő textusválasztásról, illetve annak kidolgozásáról. Ecseteli az ószövetségi és újszövetségi textusok választásának előnyeit, illetve a textusválasztásban rejlő nehézségeket is. Bibliaszemléletét Martin Schian felfogása befolyásolja, aki szerint különbséget kell tenni az Ószövetség és az Újszövetség között, főleg azért, mert az előbbi „*nem keresztényi gondolatokat szolgáltat, hanem a kereszténység előttiéket*”, így helyesebb, ha „*az ótestamentumot úgy tekintjük, mint lépcsőt a kereszténységhez*”.⁴² A szabad textusválasztás mellett teszi le a voksát, és érdekes módon tiltakozik az allegorikus textusmagyarázat ellen. Azt írja, hogy „*[...] ezt Schian megszegyenítőnek tartja. Ez Órigenész és követőinél jó volt, de azóta történeti teológiánk van, s így semmiképpen sem menthető, ha a prédikátor allegorizál*”.⁴³

Ürmösi úgy gondolja, hogy a textusból kell következnie a prédikáció tárgyának a kitűzésére. Szerinte „*a textusból mindig a vezető főgondolat – mellékgondolatok elhagyásával – lehet a prédikáció tárgya*”, és ennek mindig egyszerűnek, rövidnek, lényegre törőnek kell lennie!⁴⁴

Ürmösi a következő fejezetben, *Liturgia* címszó alatt az istentisztelettel kapcsolatos kívánalmakat tárgyalja. A könyv II. fejezete a vallástanításról, a III. fejezet a lelkigondozásról és a gyülekezeti munkáról szól.

A korabeli kritika, a Keresztény Magvető „*Irodalom*” rovatában így méltatta a könyvet: „*A mi egyházi irodalmunkban veretlen utakon járt [...]. Olyan összefoglaló munkát juttatott a kezünkbe, amely a gyakorlati teológia széles mezején legalább tájékoztatást nyújt*”.⁴⁵ Hiányosságként azt rója fel, hogy nem elég önálló, túlságosan is a német szakirodalomra apellál, és azt nem kellő kritikai apparátussal veszi át. Ettől függetlenül úgy véljük, hogy a könyv homiletikai megállapításai ma

---

⁴¹ Uo. 48.

⁴² Uo. 55.

⁴³ Uo. 56.

⁴⁴ Uo. 57–58.

⁴⁵ Vö. (ismeretlen szerző): Ürmösi József: A gyakorlati teológia főbb irányelvei. Székelyudvarhely, Globus-nyomda 1929, 134 lap. In: *Keresztény Magvető* 6 (1929/4–5), 200–201.

is figyelemre méltóak, és azt jelzik, hogy minden korban szükséges lenne az alapvető gyakorlati teológiai tudnivalók összefoglalása, hogy a lelkipásztorok világos képet kapjanak a prédikálás teológiai-eszmei háttéréről, de gyakorlati tudnivalóival kapcsolatban is. Megállapíthatjuk, hogy egy rendkívül hasznos, elméletileg jól megalapozott, de ugyanakkor gyakorlatias kézikönyvet tett le a lelkészek asztalára. Minden bizonnyal segítette a szakemberek tájékozódását, és hozzájárult ahhoz, hogy minőségibbé váljon prédikálásuk. A mai olvasó számára is nagyon tanulságos, sajnos azóta sem íródott egyházunkban a gyakorlati teológia alapkérdéseit ilyen részletesen összefoglaló mű.

Szent-Iványi Sándor: *Jézus emberarca.* *Elmélkedések az élet fejedelméről* – 1929

Szent-Iványi Sándor (1902–1983) kolozsvári unitárius lelkész, egyházi író, korának egyik legsokoldalúbb teológusa. Könyve címlapján így nevezi magát: *Scientiae theologiae magister* – ezt a címet a Harvard Egyetemen szerezte.⁴⁶

A 134 oldalas mű 16 írást tartalmaz, de nem mindegyik egyházi beszéd. Van benne négy írás – *Az idők teljessége, Jézus születése, Jézus élete I., Jézus élete II* – amelyeknek az a célja, hogy ismeretet közöljenek, előkészítsék a témához írt prédikációkat. Fontos mű ez, hozzásegít a kor jobb megértéséhez. Az éppen időszerű polémiákról már az *Előszó*ban tudomást szerezhethünk. A folytonos önvédelmi harcban lévő egyház munkásaként tudja, hogy könyvének fogadtatása nem lesz egyértelmű. Azt írja:

„Ennek a könyvecskének a címe: Jézus emberarca – nem kíván vágás lenni sem jobbra, sem balra. Jobb oldalról talán az lesz a vád, hogy Jézus emberarca a Jézus istenarcának lehetetlenségét akarja bizonyítani. Viszont baloldaliak esetleg kellemetlen érzésekkel kérdik majd meg: »Hát van másféle arca is Jézusnak?« Pedig nem fog az olvasó teológiai vitatkozásokat találni ezeken a lapokon. [...] A mi kérdésünk nem ez. Hogyan lehet az élet áldáscsúcsához, a vallásos tapasztalat gazdagságához, Istennel való személyes találkozáshoz eljutni? Ez a mi kérdésünk. Erre a kérdésre szeretnék felelni ezeken a lapokon.»⁴⁷

---

⁴⁶ Szent-Iványi Sándor: *Jézus emberarca. Elmélkedések az élet fejedelméről*. Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet R. T, Kolozsvár 1929.

⁴⁷ Szent-Iványi Sándor: *Jézus emberarca*, 1.

Beszédeivel az unitárius családokhoz, különösen a szórványban élőkhez szeretne szólni, és ez alatt nemcsak a fizikailag, de az egyháztól lelkileg is távol élő (főleg városi) híveket is érti.

Beszédeinek stílusába bepillantást nyerhetünk, ha a *Balga szüzek* című beszédét vizsgáljuk. Beszéde a Mt 25,1–3-ra íródott. Bevezetőjében az advent lényegét tárgyalja: okos várakozás. Ezt ellentétbe állítja a példázatbeli balga szüzek várakozásával, akik nem készülnek fel a vőlegény várására. Elmeséli a példázatot, s megállapítja: *„Ennek a példázatnak a lényege a szükségesnél több olaj. A balga szüzek tragédiája annak az olajtöbbletnek a hiányában rejlik, amely az éppen csak elég-nél, a szükségesnél több.”*⁴⁸ Ezután kimondja: *„Minden példázat arra való, hogy a gyakorlati élet embereire és dolgaira rávilágítson. Ennek a drámának a szereplői is megtalálhatók a mindennapi életben.”*⁴⁹ Szerinte a vőlegény Jézus, a menyasszony az emberiség, az okos meg a balga szüzek a karácsonyt váró hívek, az olaj meg az élő és az éltető hit vagy *„az élet értése”*. Megállapítja, hogy a balga szüzek *„az utolsó évtizedek magyar unitárius családjai”*, és éllel mondja, hogy *„Dávid Ferenc követőinek, négy évszázad mártírjai unokáinak nincsen egy Bibliájuk, nincs egy imakönyvük, üresen hagyják a megbarnult padsorokat, s ajkukon elnémult az istenes ének”*. Most pedig, egy borzalmas világégés után, felhangzik a kiáltás: Jézus jön! – És fölteszi a kérdést: *„Van-e elég olajunk?”* Missziói hévvel mondja, hogy *„csak tőlünk függ egyedül, hogy ez a sok kereső ezentúl felénk fog-e szaladni, vagy felőlünk fog-e menekülni?”*, hiszen *„ha lesz elég olajunk, vezetni fogjuk a diadalmas menetet, ha lesz elég hitünk, mi fogjuk hozni a világnak a názáreti Jézust”*. Tanítása így hangzik: *„A várakozások szent napjai tanítsanak meg minket arra, hogy csak annak lesz a beteljesülése dicsőséges, csak annak jön el igazán a názáreti Jézus, akinek több hite van, több olaja van, mint amennyi e hétköznapi kételkedések lámpáiba elég.”*⁵⁰ A befejezés profetikus víziót vetít elő: *„Az unitárizmust csak az teheti naggyá, ami Dávid Ferencet, és az unitárius múlt nagyjait fényessé tette: a hit. Egyébként kipusztul ez az egyház, elfordul tőlünk a világ, s fű növi be a dévai vár szerpentinjeit. Vigyázatokat hát, hiszen minden pillanatban felharsanhat a kiáltás: Ímhol a vőlegény, jöjjetek elébe!”*⁵¹

---

⁴⁸ Uo. 8.

⁴⁹ Uo.

⁵⁰ Szent-Iványi Sándor: *Jézus emberarca*, 9.

⁵¹ Uo. 10.

Szent-Iványi mindegyik beszédéből az újrakezdés reménysége árad a hallgatókra, olvasókra. Kimondva vagy a sorok közé rejtve ott van az, hogy ez az állapot csak mulandó, és egy nagy lélegzetvétel után minden kezdődik előlről. Ahogy a *Jöjjetek pihenni* című, a Mk 6,31 alapján írt beszédben olvassuk:

„PihenjeteK egy keveset, gyűjtséteK össze magatokban az eltékozolt élet-energiát! Gyógyítsátok be lelketeken a tátongó sebeket, melyeket ez a szürke, üzletszerű, nem álmodó és nem szárnyaló európai élet vágott rajtatok. Virágok vagytok, amely meghajlik a száguldó vihar nyomása alatt, ha folyton és egyre sújtja, de ha feljön a nap, csodálatos illatokat az egész világ imádni jön. Cédrusfa vagytok, melyet földre hajlít a szélvész, de egy nap múlva újra felemeli fejét, mint egy erős, kemény, napkeleti hajnal. A kelet lélektana ez, a napnyugta nyugatra vezet, de ahol újra és újra, vérzivatar után, könnyzápor után, nagy világágések után a nap ismét felkel, az a pompázatos, titkokkal és mesékkel tele, drága napkelet!”⁵²

A kötetről így ír a korabeli kritika:

„Nem avult csapásokon haladó, pontosan kicirkalmazott beszédek ezek. Bár aki ilyet keres, azt is megtalálja a Péterről szóló, nagy művészettel fölépített, gyönyörű elmélkedésben. Mégis a fiatal szerző a tanítások jó részében nem magas piedesztálon állva mennydörög le ránk, hanem itt, a földön, közöttünk járva, szelíden és nagy közvetlenséggel társalog hallgatóságával. [...] a vallásos és erkölcsi tanítások mellett szerzőnk módot talál arra is, hogy a magyarságnak, ennek a keletről ideszakadt, örök küzdelemre kárhozott népnek sorsát elsirassa. Ilyenkor beszéde meghitt társalgásból ódai szárnyalásba csap. Különben is a szerző poéta lélek. Képei, hasonlatai, találó jelzői, egyszóval egész írásmódja nem közönséges költői erőt sejtetnek benne.”⁵³

Szent-Iványi kiváló lelkész, nagyszerű prédikátor volt. Beszédei textusszerűek, időszerűek, szemléletesek és inspirálóak voltak. Nem lehet őket áthallás nélkül olvasni, a Trianon utáni világ kétségei és reménysége egyaránt megtalálhatók bennük.

---

⁵² Uo. 16.

⁵³ Vö. (ismeretlen szerző): Jézus emberarca. Írta Szent-Iványi Sándor. In: *Keresztény Magvető* 61 (1929/6), 286.

Weress Béla: *Íme az ember! A „ma” prédikátorának eszménye, hite és reménysége* – 1932

Weress Béla (1894–?) petrozsényi unitárius lelkész, a szórványsors kiváló ismerője. Nevét ott találjuk a kolozsvári Minerva Irodalmi és Nyomdai Műintézet alapítóinak névsorában, amely kiadvállalat azért jött létre, hogy az anyaországtól elszakadtakért tevékenykedjen, segítsen a magyar öntudat megmaradásában, a közösségek építésében.⁵⁴ Weress Béla kiválóan ismerte az 1920 után Romániához került Zsil-völgyi bányászok életét, beszédein átsüt az értük érzett felelősség és aggodás.

155 oldalas prédikációgyűjteménye Dávid Ferencnek szánt, ódaszerű bevezetővel indul: „[...] örök égő tűz! [...] mi nagy apostolunk! [...] A gondolat és szellem gránitjába írott ez emlékezésem első szórezdülése legyen a Tied!” – írja a szerző, és ez a hangnem végig tetten érhető a kötetben.⁵⁵ 20 beszédet, 14 imát tartalmaz, utóbbiak közül a legtöbb a hozzá tartozó beszédéhez íródott. A kötet érdekessége az a tanulmány, amely a beszédek mellett kapott helyet, és amelynek címe: *A tudomány szerepe a vallásban az unitarizmus szempontjából*. Brassai Sámuel nyomdokain haladva fogalmazza meg, igencsak elfogultan: „Az unitarizmus az egész ember[...] a lélek ember [...] az eszményi ember vallása! Az unitarizmus a »jövő vallása«.”⁵⁶ Ez a rajongó, szubjektívizmustól sem mentes stílus mégsem visszatetsző, főleg hogy kettős, vallási és nemzeti kisebbségbe szorult hittársait próbálja bátorítani és erősíteni!

Beszédein és írásain érződik, hogy Erdély elvesztése még frissen élt az emlékezetben. Ódaszerűen fordul a szülőföldhöz. Az „erdélyi lélek” Dávid Ferenc lelke című beszédében különösképpen érződik a szülőföld és az unitarizmus iránti rajongása:

„Felekezeti béke és türelmesség evangéliumának bölcsőjét ringató szent föld [...] drága édesanyánk, Erdély!!! Te gyújtottad fel bennünk nemcsak a mi hitünknek, de az egész világnak büszkeségét: Dávid Ferenc lánglelkének lobogó

---

⁵⁴ Vö. Tibori Szabó Zoltán – Újvári Mária: *A kolozsvári Minerva története és bibliográfiája (1920–1948)*. Minerva Művelődési Egyesület Kiadója, Kolozsvár 2015, 9.

⁵⁵ Weress Béla: *Íme az ember! A „ma” prédikátorának eszménye, hite és reménysége*. Hirsch Könyvkiadóvállalat, Déva 1932.

⁵⁶ Weress Béla: i. m. 147.

fáklyáját, az erdélyi lelket, az erdélyi szellemet! Bölcsője a Te öledben ringott, porai rónáidat termékenyítik [...] szelleme, álma a Tied, s bár drága anyaföldtестeden minden talpalatnyi földet vér öntözött – mégis! történelmednek legragyogóbb napját és büszkeségét az a hajnalhasadás jelzi, mely vérükből való vér, a legmagyarabb vallás, az unitarizmus apostolának, Dávid Ferencnek születési bölcsője felett pirkadott!”⁵⁷

A kötetben különös helyet kap az erdélyi magyar, és ezen belül a Zsil-völgyi szórványsors. Érdekes, kifejező címek: *Maradj velünk, testvér!* – *Kivándorlás elleni beszéd*; *Amerikai hitrokont üdvözlő beszéd*. A *Szórványokban lakó hívek házi imájában* meghatóan szól a szórványsors fájdalma:

„Mint a nyáját veszítette bárány, mint a csoportjától eltévedt költöző madár, fájó szívvel nélkülözzük drága hittestvéreink közösségét. Tudjuk, felénk zokog unitárius hitünk és anyaszentegyházunk hívogató, meleg szava, minket nélkülöz az a szent cél, melyet hitünk lobogója drága talizmánul lenget előttünk magasra. Félénk, veszni készülő gyermekei felé nyúl a drága, édes szülői kar, melynek oltalma alatt nyertük a szent örökséget, hirdetni az Isten egységét.”

Ezek után a megnyugvás hangján szól: *„De békességes tűréssel viseljük rendelkezéset. Távol hitünk szent templomától, bár nélkülözzük az egy vallás tűzhelyét ápoló szívek melegét, s hiába sóvárogjuk a közös buzgóság ég felé segítő szárnyait – mégis úgy érezzük, Atyánk, hogy e hajlékban is megtalálunk Téged.”*⁵⁸ A kérő részben folytatódik a pátoszos hangvétel: *„Miként a zivataros tenger elsodort magános deszka szálába görcsösen, utolsó életerejével is kapaszkodik a hajótörött [...] óh add, hogy mi is, életünk hullámsodorta hajótöröttjei, ily elszántsággal tapadjunk hitünk mentő deszkaszálához [...]!”*⁵⁹

Ennyi év távlatából, a szórványsors keserveit ismerve, most is megható a sorokba rejtett fájdalommal kevert hit nagysága!

A Keresztény Magvető így méltatta annak idején:

„Prófétai hevülete és lelkesedése általában ritkán pendíti meg a pesszimizmus húrjait, noha a hibákat és a veszélyeket, amelyek körülvesznek, helyesen ismeri fel. Inkább feltétlen és rendületlen idealizmus fűti, amely nemcsak

---

⁵⁷ Weress Béla: *Íme*, 62.

⁵⁸ Uo. 139.

⁵⁹ Uo. 140.

keresztülhatol akadályokon, hanem olykor elragadja és tárgyának olyan eszményiesítésébe sodorja bele, amely szinte határtalan és »hyper« idealizmusnak is méltán nevezhető. [...] Látszik, hogy a szerző gyülekezete ütőerén tartja kezét, s vinni akarja magával a leghelyesebb irányban. Lelkipásztor a szó igaz értelmében, s ez hangzik ki minden imájából és beszédéből.”⁶⁰

Összegzés

A fentiekben a trianoni békediktátum utáni unitárius egyházi irodalom néhány gyakorlati teológiai kiadványát próbáltuk bemutatni. Az akkori dermesztő időt, lesújtó helyzetet és meggyötört lelkiállapotot a Keresztény Magvető 1922/1-es számában Gál Kelemen az Unitárius Kollégium igazgatója és Gálfi Lőrinc kollégiumi tanár leköszönő szerkesztőkként így summázták:

„1918 decemberében – egy jellemző közgazdasági és ipartörténelmi adat – az összes kolozsvári nyomdák közül egynek sem volt annyi papirosa, hogy az utolsó füzet kinyomását vállalhatta volna. Aztán jött a megszállás és a szenvedések és a könnyes fájdalmak ideje. Az az idő, mikor a csapásoktól és a tragikus sorsfordulattól elkábultan tanácstalanul álltunk, s remegő és mindenáron bízni és remélni akaró lélekkel vártuk a holnapot, vártuk azt, ami nem jött el. Ezeknek a napoknak és éveknek nagyobb volt a fájdalma és a golgothás keresztje nehezebb, hogy sem állandó lelki depressziónk mellett a folyóirat megindítására, illetőleg tovább folytatására gondolhattunk volna. Ez az idő is eltelt, íme átéltük azt, amitől kezdetben – azt hittük – a szívünk szakad meg.”⁶¹

De – az örök újrakezdés és élni akarás jegyében – erre így reagáltak az új szerkesztők – Borbély István irodalomtörténész és Vári Albert teológiai tanár – biztató sorai:

„De viszont a múltnak téves nézetei nem zárhatják el előlünk az új kor életet és termékenységet hozó világosságát. Csak egy van, amit soha egy pillanatra sem engedünk meg inogni lábunk alatt, s ez a keresztényi hit és szeretet sziklája. Azon az ősi fundamentumon állunk rendületlenül, mert erős meggyőződésünk szerint

---

⁶⁰ Vö. Varga Béla: Weress Béla: Íme az ember. A „ma” prédikátorának eszménye, hite és reménye. Déva, 1932. 155 oldal. Szerző kiadása. In: *Keresztény Magvető* 64 (1932/4–5), 213–214.

⁶¹ Vö. Gál Kelemen – Gálfi Lőrinc: A Keresztény Magvető olvasóihoz. In: *Keresztény Magvető* 54 (1922/1), 1–2.

csak ez lehet ennek a megromlott és lesüllyedt világnak a legbiztosabb megváltója. [...] A mi célunk az építés, s ha itt-ott mégis rombolni kellene, az is azért történik, hogy a romok helyén szebb s az igényeknek megfelelőbb épület emeltessek. Építeni kívánunk a kereszténység ősi fundamentumán a modern kor által teremtett anyagból és eszközökkel. Építeni kívánjuk azt az Istenországot, amelyről Mesterünk mondotta, hogy az »ti bennetek van«. Ez építő munkára hívjuk, nem csupán egyházunk tollforgató embereit, hanem általában mind azokat, akik az igazságot szeretik, s Istenországa eljövételét munkálni akarják.”⁶²

Ennek az építő munkának néhány részletéből villantottunk fel szemelvényeket abban a reményben, hogy általa megérthetjük, hogy eleink hogyan keresték a kiutat a Trianon okozta traumából, és hogy ebből miként tudtak talpra állni. Láthattuk, hogy eleink inkább az „ahogy lehet” paradigmáját követve tették a dolgukat. Fontosnak tartották a veszteség meggyászolását, az országcsonkítás miatti fájdalom megszólaltatását, de nem révedtek el a múltban, nem ragadtak benne az önsanyargató siránkozásban, hanem tettekre buzdítottak, szakmai segítséget próbáltak nyújtani, s az örök prófétálás imperatívuszának huszadik századi lehetőségét is megmutatták mind a székelyföldi tömbmagyarság, mind a szórvány előtt. Munkásságuk példaértékű, tanításuk követendő, Isten országának mai munkásai is találnak bennük elegendő ihletet.

---

⁶² Uo. 5.